

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРІВ В ЗАКОНОДАВСТВІ ІТАЛІЇ

SOME ASPECTS OF CONTRACT LEGAL REGULATION UNDER THE ITALIAN LAW

Подольак С.А., к. ю. н., доцент,
доцент кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»

Стаття присвячена деяким питанням правового регулювання договорів в законодавстві Італії.

Отримання Україною статусу кандидата на членство в Європейському Союзі, вимагає не тільки гармонізації законодавства України із міжнародними правовими нормами та адаптації до правового надбання Європейського Союзу, а й розуміння та знання представниками бізнесу договірної законодавства зарубіжних країн, в тому числі й для побудови ефективних бізнес моделей. З цієї точки зору цікавим уявляється правове регулювання договорів у сучасному італійському законодавстві. Сучасне італійське законодавство у питанні регулювання договірних відносин оперує Цивільним кодексом Італії. При цьому в італійському законодавстві виокремлюють різновиди договорів для правового регулювання яких використовуються тільки загальні норми Цивільного кодексу Італії, а для яких – спеціальні норми Цивільного кодексу Італії. Окремо визначають ще одну групу договорів – це договори, які регулюються загальними нормами Цивільного кодексу Італії, а у певних випадках й міжнародними конвенціями щодо певних видів договорів, які є частиною національного італійського законодавства. Італійське договірне право спрямоване на захист слабкішого контрагента, який займає боргову позицію або має менше досвіду.

Проведене дослідження порядку укладання договорів продажу товарів сторони договору, підприємства яких знаходяться в різних країнах, зобов'язані перш за все враховувати критерії, сформульовані у Вступних положеннях до Цивільного кодексу Італії; визначення законодавства країни, за яким має укладатися договір й також вибору місця розгляду судових спорів, яке згідно з Цивільним процесуальним кодексом Італії має відповідати нормам ЄС: сторони договору мають право вирішення спору у суді іншої країни лише у випадку, якщо одна з сторін не є громадянином Італії та не має Італію місцем постійного проживання.

Заслугує на увагу також підхід італійського законодавця до порушення зобов'язань щодо виконання договору, визначення істотних умов договору, а також підстав нікчемності та оспорюваності договору.

Ключові слова: правове регулювання договору, італійське договірне право, укладення договору, істотні умови договору, недійсність договору.

The article is devoted to the issue of legal regulation of contracts in Italian legislation. Obtaining by Ukraine the status of a candidate for EU membership requires not only harmonization of Ukrainian legislation with international legal norms and adaptation to the legal acquisition of the EU, but also the understanding and knowledge of the contractual legislation of foreign countries by business representatives, that will allow them to construct the effective business models. From this point of view, the legal regulation of contracts in Italian legislation is interesting. Modern Italian legislation on the regulation of contractual relations is governed by the Italian Civil Code. At the same time, the Italian legislation distinguishes types of contracts for the legal regulation of which only the general norms of the Italian Civil Code are used, and for which the special norms of the Italian Civil Code are used. Another group of contracts is defined separately – these are contracts that are regulated by the general norms of the Italian Civil Code and in certain cases by international conventions. Italian contract law aims to protect the “weaker” counterparty, which is in a debt position or has less experience. Conducted research on the procedure for concluding contracts for the sale of goods, the parties of the contract, whose enterprises are located in different countries, must first of all take into account the criteria formulated in the Introductory Provisions to the Italian Civil Code; determination of the legislation of the country under which the contract must be concluded and also the choice of the place of litigation, which according to the Italian Civil Procedure Code must comply with EU norms: the parties of the contract have the right to resolve the dispute in the court of another country only if one of the parties is not a citizen of Italy and does not have Italy as a permanent residence.

Also, the approach of the Italian legislator to the violation of obligations regarding the performance of the contract, the determination of the essential terms of the contract, as well as the grounds for the nullity and contestability of the contract are worth of attention.

Key words: contract legal regulation, Italian contract law, signing a contract, essential term of a contract, invalidity of contract.

Постановка проблеми. Обраний Україною шлях інтеграції до Європейського Союзу, а також недавнє отримання нею статусу кандидата на членство в ЄС, вимагає не тільки гармонізації законодавства України із міжнародними правовими нормами та адаптації до правового надбання ЄС, але й розуміння та знання представниками бізнесу договірної законодавства зарубіжних країн, в тому числі й для побудови ефективних бізнес моделей.

Мета статті полягає в дослідженні правового регулювання договорів в національному законодавстві Італії.

Виклад основного матеріалу. Сучасне італійське законодавство у питанні регулювання договірних відносин оперує Цивільним кодексом Італії. Зазначений Кодекс був затверджений Королівським декретом № 262 від 16.03.1942 року [1]. Цивільний кодекс Італії складається з шести книг, кожна з яких поділена на відповідні глави: 1 – особи та родини, 2 – спадкоємці, 3 – право власності, 4 – зобов'язання, 5 – праця, 6 – захист прав. Наприкінці зазначені фінальні та перехідні положення.

Книга четверта Цивільного кодексу Італії містить:

– загальні положення, які стосуються всіх видів зобов'язань: як договірних, так й недоговірних зобов'язань;

– загальні принципи правового регулювання договорів;
– види договорів та недоговірних зобов'язань (одностороння обіцянка, безпідставне збагачення та делікти тощо)

Загальні норми гл. 2 кн. 4 Цивільного кодексу Італії [1] регулюють наступні питання: реквізити договору, угода сторін, узгодження, форма договору, договірні умови, тлумачення договорів, представництво, передача прав, договори на користь третьої особи-бенефіціара, недійсність та недійсний договір, вади волевиявлення, розірвання, припинення, засоби захисту прав.

Спеціальні норми гл. 3 кн. 4 Цивільного кодексу Італії [1] регулюють наступні види договорів: продажу, міни, договір поставки, оренди, договір перевезення, доручення, агентський договір, брокерський, депозитні дого-

вори, договори займу, банківські договори, ануїтет, страхування, поручительство, відносини у сфері азартних ігор та парі, розрахунки та мирові угоди, переведення боргу.

В італійському законодавстві можна виділити ще одну групу договорів – це договори, які регулюються як загальними нормами Цивільного кодексу Італії, так, у певних випадках, й міжнародними конвенціями щодо певних видів договорів, які є частиною національного італійського законодавства. Як приклад можна навести дистрибуторські договори, договори франчайзингу та інжинірингу.

При укладанні договорів продажу товарів сторони договорів, підприємства яких знаходяться в різних країнах, зобов'язані перш за все враховувати критерії, сформульовані у Вступних положеннях до Цивільного кодексу Італії (ст. 25) для визначення законодавства країни, за яким має укладатися договір:

- громадянство сторін;
- місце укладання договору;
- умови договору.

За першим критерієм, у випадку, якщо сторонами договору є громадяни однієї країни, він має укладатися за законами цієї країни.

За другим критерієм, у випадку, якщо сторонами договору є громадяни різних країн, то вони мають право обирати за законами якої країни буде укладений договір. При цьому головним виключенням із цього правила є те, що сторони не мають права не виконувати обов'язкові положення італійського закону в наступних випадках: якщо в законодавстві обраної країни відсутні відповідні норми врегулювання даного виду спору між сторонами або якщо вони суперечать відповідним італійським нормам.

За третім критерієм, сторони не мають права укласти договір (або конкретну його умову) у випадку, якщо його примусове виконання порушує принципи італійського публічного порядку.

Вибір місця розгляду судових спорів Цивільного процесуального кодексу Італії (ст. 2) [2] відповідає нормам ЄС: сторони договору мають право вирішення спору у суді іншої країни лише в випадку, якщо одна з сторін не є громадянином Італії та не має Італію місцем постійного проживання. Відповідно до статті 28 Цивільного процесуального кодексу Італії, сторони договору можуть обрати юрисдикцію суду, який буде розглядати судовий спір, окрім випадків, коли таке обрання в прямій формі заборонено або обмежене законом. Так, у спорах зі споживачами, спір повинен розглядатися лише за місцем проживання споживача. Якщо ж договір не містить положень щодо обраної юрисдикції, то позивач може обрати юрисдикцію керуючись певними критеріями, а саме юрисдикція за місцем проживання (для фізичної особи) або за місцем реєстрації відповідача (для компаній) або, як альтернатива, юрисдикція суду місця, де договірні зобов'язання повинні бути виконані (ст. 20 Цивільного процесуального кодексу Італії) [2].

Італійський Цивільний кодекс (ст. 1325) [1] формулює загальні принципи (істотні умови) договору:

- 1) угода сторін;
- 2) соціально-економічна основа договору;
- 3) предмет (мета), який повинен бути можливим, законним та визначеним;
- 4) форма договору, особливо в тих випадках, до яких закон висуває спеціальні вимоги.

У теорії сторони договору є вільними у виборі форми їх угоди. Але на практиці, ця свобода є обмеженою. Цивільний кодекс Італії містить вимоги щодо обов'язковості письмової форми для таких договорів як створення та передача прав на об'єкт нерухомості, довгострокова оренда та певний перелік корпоративних документів. Крім того, існує обмеження щодо усної форми договору, яке залежить від ціни договору. Але є й певні виключення. Так, наприклад,

якщо сторона стверджує, що договір існує, оперуючи певними письмовими документами, які походять від другої сторони, то це свідчить про укладення між сторонами письмового договору.

Якщо хоча б однієї з цих істотних умов немає, то договір вважається нікчемним та таким, що немає юридичної сили. Якщо ж договір було виконано сторонами або стороною виконала, то сторона, яка виконала свої зобов'язання за договором має право вимагати відповідної реституції (вимога про безпідставне збагачення, «quantum meruit» – справедлива винагорода за виконану роботу).

Тлумачення договорів базується на з'ясуванні добросовісних намірів сторін, беручи до уваги всі факти та обставини, що мають відношення, а також звичаї та практики. Згідно з італійським законом, застосовними критеріями є:

- 1) логічне тлумачення (статті договору тлумачаться в контексті);
- 2) поведінкове тлумачення (поведінка сторін до та після укладання договору);
- 3) консервативне тлумачення (статті договору повинні тлумачитись таким шляхом, щоб бути дієвими та мати наслідком дійсні та належні наміри сторін).

Двозначні (нечіткі) статті повинні тлумачитись відповідно до загальної практики та звичаїв місця або торгівлі. Додаткова інформація береться до уваги у разі необхідності.

Договір може бути припинено за взаємною згодою сторін або може бути припинено в односторонньому порядку, якщо це чітко визначено. Іншими підставами для припинення договору є:

- 1) розірвання;
- 2) суттєве порушення або суттєві обставини, що виникли, та роблять виконання договору неможливим;
- 3) якщо умови договору визначені як надмірно обтяжливі та несправедливі.

Італійське договірне право спрямоване на захист слабкішого контрагента, який займає боргову позицію або має менше досвіду. Наприклад, типові договори, в які сторона вносить зміни відповідно до диспозитивних норм Цивільного кодексу Італії, повинні обов'язково містити окремі положення зі згодою другої сторони на такі зміни. Такі положення включають зміни щодо обмеження відповідальності, припинення договору та права призупинити виконання, обмеження щодо права висувати заперечення, обмеження щодо відносин з третіми сторонами, автоматична новачія та продовження строку дії договору, умови щодо арбітражу та вибору юрисдикції.

Окрему увагу в Цивільному кодексі Італії приділено акцептуванню оферти, яке відбувається не одночасно з її наданням. Оферта вважається акцептованою, коли оферент отримав акцепт у визначеному місці та у визначений спосіб. Зазвичай це місце ведення бізнесу оферента або його домівка, але оферент може висунути спеціальні вимоги для чинності акцепту. Важливим є те, що акцепт, який містить умови, які хоча б трішки відрізняються від умов, викладених в оферті, вважається вже зустрічною офертою. На додаток, договір вважається укладеним тоді, коли акцепт було отримано.

Цікавою є класифікація договорів в італійському праві, заснована на факті їх врегулювання у цивільному кодексі: так договори, які за структурою базуються повністю на нормах Цивільного кодексу Італії, називаються «типовими», але у той же час сторони можуть укласти й так звані «атипові» договори. В Україні, на відміну від Італії, застосовується інший термінологічний апарат, а саме «поіменовані» та «непоіменовані» договори. Крім того італійські договори також класифікуються як:

- а) консенсуальні договори, тобто договори, які укладаються шляхом простого обміну згодами (оприлюднення);
- б) договори з зобов'язальними наслідками, тобто договори, які мають наслідком спеціальні обов'язкові відносини між сторонами;

в) договори з майновими наслідками, тобто договори, за якими відбувається перехід права власності на визначене майно або виникнення речового права.

Заслугує на увагу також підхід італійського законодавця до порушення зобов'язань щодо виконання договору. Відповідно до ст. 1218 Цивільного кодексу Італії сторона, яка не виконує зобов'язань, відповідає за компенсаційні збитки, у випадку якщо вона не доведе, що невиконання або затримання були не за її вини. Згідно закону невиконанням зобов'язання також вважається дефектна робота або відмова розпочати роботу в відповідний час. Італійське законодавство відмовилось від штрафних санкцій щодо невиконання зобов'язань, а розмір збитків розраховує відповідно стану, в якому потерпіла сторона мала бути при повному виконанні договору. Відповідно до ст. 1223 Цивільного кодексу Італії втрати, які були результатом невиконання або затримки договору, складаються із прямих втрат, отриманих кредитором, та упущеної вигоди [1].

Також в Цивільному кодексі Італії у книзі 4 в главі 11 «Про нікчемність договору» та главі 12 «Про оспорюваність договору» здійснено регламентацію недійсності договорів. У статті 1418 Цивільного кодексу Італії [1] зазначено, що договір вважається нікчемним, якщо він протирічить імперативним нормам, виключаючи випадки, коли законом встановлено інше. Підставами для того, щоб договір вважався нікчемним є:

– відсутність одного з реквізитів, які зазначені в ст. 1325;

– неправомірність каузи;

– неправомірність мотивів у випадках, визначених ст. 1345;

– відсутність в договорі реквізитів, встановлених в ст. 1346;

– наявність випадків, визначених законом.

У гл. 12 Кн. 4 Цивільного кодексу Італії [1], зазначено, що договір вважається оспорюваним, якщо він або укладений особами, які мають нездатність, або які торкаються вад угоди.

Підставами, для того, щоб договір вважався оспорюваним є:

– укладення недієздатними або обмежено дієздатними, у тому числі неповнолітніми особами;

– укладення під впливом помилки;

– укладення під впливом насильства;

– укладення під впливом оман;

– укладення під загрозою реалізувати власне право.

Висновок. Отже, враховуючи наявність існування певних особливостей італійського законодавства щодо договірних відносин, можна стверджувати, що при укладанні комерційних договорів, які б регулювались італійським законодавством, знання особливостей такого законодавства є необхідним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Italian Codice Civile. URL: <https://www.codice-civile-online.it/> (дата звернення: 20.06.2022).
2. Codice di procedura civile. URL: <https://www.filodiritto.com/codici/codice-di-procedura-civile> (дата звернення: 20.06.2022).